

УДК 330.3:336.774

Ю. В. Чершнев, асистент
кафедри «Банківської справи»
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. У роботі досліджено циклічність економічного процесу в поєднанні зі зсувом кривих сукупного попиту та пропозиції, що дає можливість ефективно ідентифікувати фазу економічного циклу, в якій перебуває економіка в певний момент часу. Визначено ключові фактори, які впливають на зміну фаз економічного циклу та їх домінуюче значення у певних фазах. Побудовано комплексну динамічну модель циклічного розвитку економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічний цикл, економічна криза, економічна рівновага, відсоткова ставка, темп інфляції, кредитний ризик, ризик ліквідності.

АННОТАЦИЯ. В работе исследована цикличность экономического процесса в соединении со сдвигом кривых совокупного спроса и предложения, что дает возможность эффективно идентифицировать фазу экономического цикла, в которой пребывает экономика в определенный момент времени. Определены ключевые факторы, которые влияют на смену фаз экономического цикла и их доминирующее значение в определенных фазах. Построена комплексная динамическая модель циклического развития экономики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономический цикл, экономический кризис, экономическое равновесие, процентная ставка, темп инфляции, кредитный риск, риск ликвидности.

ABSTRACT. The cyclical economic process, combined with a shift in aggregate demand curves and supply, which enables effective identification phase of economic cycle in which the economy at a time was investigated. The key factors that affect the business cycle phases and their dominant role in certain phases were identified. A comprehensive dynamic model of circular economy development was built.

KEY WORDS: economic cycle, economic crisis, economic balance, interest rate, inflation rate, credit risk, liquidity risk.

Постановка проблеми Здійснюючи аналіз стану економічної активності найважливішим питанням є створення високоймовірного прогнозу майбутнього розвитку економіки та формування на базі цього низки економічних заходів запобігання

впливу можливих негативних процесів. Саме відсутність даної можливості у сучасній економічній теорії спричинює високу нестабільність економіки та провокує настання глибоких економічних криз.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Дослідженням проблем циклічного розвитку економіки займається велика кількість науковців: В. Бутко, С. Юрій, А. Олешко, А. Гальчинський, С. Трофимов, С. Румянцева, В. Іванов, А. Акаєв, С. Грабовський, Д. Чистілін, О. Лопатин, М. Паламарчук, Л. Григор'єв, І. Кривов'язюк, М. Столбов, Н. Галицька та інші, які вносять значний вклад у сучасну економічну теорію і практику циклічних економічних процесів. Проте дана проблема потребує ще більш глибокого аналізу та встановлення тісної взаємодії з сучасною макро-економічною теорією.

Проблема завдання. Головним завданням даної статті є дослідження циклічного розвитку економічного процесу з метою побудови динамічної моделі економічного циклу та визначення ключових чинників, які обумовлюють зміну фаз циклу.

Викладення основного матеріалу. Сучасна економічна теорія, на нашу думку, страждає на відсутність динамічного підходу при розгляді питань та прийнятті рішень. Будь-яка зміна економічного стану розглядається як стохастична подія [1, с. 217], а у довгостроковому періоді взагалі вважається що економіка знаходиться (або завжди прямує) у рівноважний стан [3, с. 186]. Проте лише сама наявність періодичних економічних циклів мала б свідчити про сумнівність (а можливо і взагалі безпідставність) таких тверджень.

Розширюючи пропозицію грошей, що може бути наслідком стимулюючої монетарної політики, активізацією грошово-кредитної мультиплікації або загальним зростання швидкості обороту грошей, відбувається закладення підвалин майбутньої кризи. Так само, стримування зростання грошової маси, підвищення рівня середньозваженої відсоткової ставки та обмеження в доступі до фінансових ресурсів реалізує на практиці стан економічної кризи. Це можна пояснити тим, що коливання пропозиції грошей чинять суттєвий вплив на рівень доходів суб'єктів економіки, рівень відсоткових ставок та вартість фінансових та реальних активів.

Для того, щоб розпочати дослідження циклу економічної активності, треба окреслити чотири головні стани, в яких може пе-

ребувати економіка залежно від двох ключових економічних показників — інфляції та обсягу реального ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

МОЖЛИВІ СТАНИ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Показник	Стан № 1	Стан № 2	Стан № 3	Стан № 4
Інфляція	↓	↑	↑	↓
Обсяг реального ВВП	↑	↑	↓	↓
Зсув кривої пропозиції	праворуч	—	ліворуч	—
Зсув кривої попиту	—	праворуч	—	ліворуч

Спираючись на класичні дослідження циклічного розвитку економічних процесів, можна також виокремити чотири фази економічного циклу — «пожвавлення», «зростання», «реcesія» та «депресія» [5, с. 1478].

У фазі «пожвавлення» відсоткові ставки, вартість активів та рівень доходів суб'єктів економіки є найнижчими. Це викликано низьким рівнем прибутковості бізнесу, високим ризиком здійснення інвестиційних операцій та низькими інфляційними очікуваннями. Разом з пожвавленням економічної діяльності відбувається поступове зростання всіх вище перелічених фінансових індикаторів: рівень відсоткової ставки, доходи суб'єктів економіки та вартість активів досягають найвищого рівня у фазі «реcesія», а їх майже одночасне зниження припадає на фазу «депресія» (табл. 2) [7, с. 380—381].

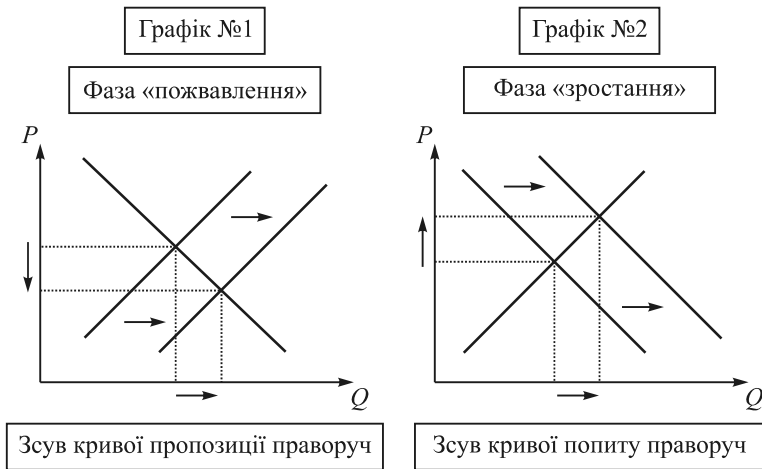
Таблиця 2

**ЗМІНА ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У ВІДПОВІДНОСТІ
ІЗ ФАЗАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ**

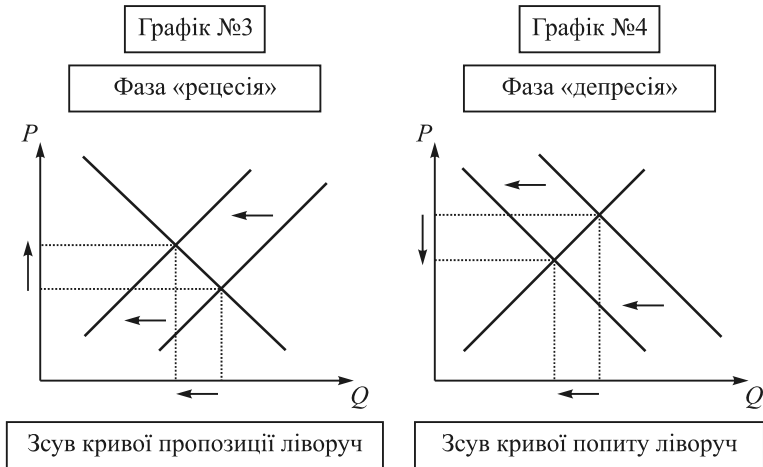
Найменування фактору	Пожвавлення	Зростання	Реcesія	Депресія
Рівень відсоткової ставки	найнижчий	зростає	найвищий	спадає
Рівень вартості активів	найнижчий	зростає	найвищий	спадає
Рівень доходів суб'єктів економіки	найнижчий	зростає	найвищий	спадає
Рівень прибутковості економічної діяльності	зростає	найвищий	спадає	найнижчий
Рівень інфляції	найнижчий	зростає	найвищий	спадає

Відповідним чином розгортається динаміка рівня інфляції та відсоткових ставок. Оскільки ці економічні показники безпосередньо залежать від купівельної спроможності суб'єктів економіки, то найнижчий рівень доходів та зниження вартості активів у фазі «пожвавлення» викликають відповідно найменший рівень відсоткової ставки та інфляційних очікувань. Аналогічно, надзвичайне зростання вартості активів та доходів економічних суб'єктів до фази «реcesія» спричинює значно вищий рівень відсоткових ставок та інфляції (табл. 2) [7, с. 380—381].

Таким чином, досліджуючи динаміку інфляції, відсоткових ставок, обсягів операцій на фінансових ринках та загального обсягу виробленого продукту, можна виявити чіткий зв'язок між фазами економічного зростання та зсувом кривих сукупного попиту та сукупної пропозиції.

Зсув кривої пропозиції праворуч відбувається у фазі «пожвавлення» про що свідчить зменшення рівня інфляції та зростання обсягу виробленої продукції (графік 1). У фазах «зростання» та «реcesія» рост рівня інфляції спочатку супроводжується ростом обсягу виробленої продукції, а потім його зменшенням, що викликано відповідним зсувом кривої попиту праворуч (у фазі «зростання») та кривої пропозиції ліворуч (у фазі «реcesія») (графіки 2 та 3 відповідно).

Таким чином, зсув кривої попиту ліворуч завершує цикл економічного зростання у фазі «депресія», що підтверджується одночасним зменшенням рівня інфляції та обсягу виробленої продукції (графік 4).

Динаміка економічних змінних узагальнено подана у табл. 3.

Таблиця 3

**ПОЄДНАННЯ ФАЗ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ
ТА МОЖЛИВИХ СТАНІВ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ**

Найменування фактору	Пожвавлення	Зростання	Рецесія	Депресія
Відсоткова ставка	↓	↑	↑	↓
Обсяг фінансових операцій	↑	↑	↓	↓
Інфляція	↓	↑	↑	↓
Обсяг реального ВВП	↑	↑	↓	↓
Зсув кривої пропозиції	праворуч	—	ліворуч	—
Зсув кривої попиту	—	праворуч	—	ліворуч

Аналізуючи цикли економічної активності, можна визначити чотири головні фактори впливу на економічний процес: прибутковість, кредитний ризик, рівень ліквідності та інфляції і пов'язати їх з відповідними фазами циклу. Данні чинники є основними

складовими формування ринкової відсоткової ставки, динаміка якої, в свою чергу, дуже якісно відображає зміну фаз економічного циклу [9, с. 320—321].

В умовах «пожвавлення» найбільш впливовим є фактор надзвичайної ліквідності суб'єктів економіки, який поступово зменшується протягом фаз «зростання» та «реcesія» та починає знову зростати у фазі «депресія». Це обумовлено нагромадженням надзвичайної кількості вільних високоліквідних та малоприбуткових грошових активів під час попередніх фаз «реcesія» та «депресія» та бажанням перетворити їх у високоприбуткові активи у наступних фазах циклу.

З початком економічного «зростання» найбільшого впливу набуває фактор прибутковості, оскільки саме наявність отримання суттєвих прибутків спонукає суб'єктів економіки до розширення діяльності. З часом зростання конкуренції зменшує норму прибутку, що зменшує вплив даного чинника, який досягає найменшої ваги у фазі «депресія».

Настання фази «реcesія» спричинюється домінуванням інфляційних чинників, викликаних бурхливим ростом пропозиції грошей у наслідок розширення грошової маси та збільшення швидкості її обороту. Дія цього фактору поступово розгортається протягом фаз «пожвавлення» та «зростання», а суттєве сповільнення економічної активності у фазі «депресія» призводить до послаблення його впливу на економіку.

Остання фаза економічного циклу «депресія» виникає як слідство нагромадження критичного обсягу «проблемних» зобов'язань і, як наслідок, намагання уникати будь-яких активів з ймовірно високим кредитним ризиком. Поступове відновлення активності економічних суб'єктів протягом фаз «пожвавлення» та «зростання» майже повністю нівелює значення даного чинника.

Можна узагальнити подану інформацію (табл. 4).

Таблиця 4

**ВАЖЛИВІСТЬ ВПЛИВУ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ
У ПЕВНИХ ФАЗАХ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ**

Найменування фактору	Пожвавлення	Зростання	Реcesія	Депресія
Ліквідність	+++	++	+	++
Прибутковість	++	+++	++	+
Інфляція	+	++	+++	++
Кредитний ризик	++	+	++	+++

Крім того, даний аналіз дозволяє нам виокремити основні фактори, які чинять вплив на зсув кривих попиту та пропозиції:

- високий рівень ліквідності — зсув кривої пропозиції праворуч
- високий рівень прибутковості — зсув кривої попиту праворуч
- високий рівень інфляції — зсув кривої пропозиції ліворуч
- високий рівень кредитного ризику — зсув кривої попиту ліворуч

Для більш глибокого аналізу циклів економічної активності також можна додати до нашого дослідження декілька проміжних станів економіки, які пов'язують між собою чотири основні фази економічного циклу. Це дозволяє поєднати всі вище розглянуті елементи у динамічну модель економічного циклу (табл. 4).

Таблиця 4

ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

ризик ліквідності	ліквідність	ліквідність прибутковості	прибутковості	прибутковості інфляція	інфляція	інфляція ризик	ризик
попит ліворуч пропозиція праворуч	пропозиція праворуч	пропозиція праворуч попит праворуч	попит праворуч	попит праворуч пропозиція ліворуч	пропозиція ліворуч	пропозиція ліворуч попит ліворуч	попит ліворуч
Q ↔	Q ↑	Q ↑	Q ↑	Q ↔	Q ↓	Q ↓	Q ↓
% ↓	% ↓	% ↔	% ↑	% ↑	% ↑	% ↔	% ↓

↑
Зростання
↓
Рецесія
↑
Депресія

↑
Дивергенція
↓
Конвергенція

Такий розгляд взаємозв'язку та впливу факторів на циклічність розвитку економіки дозволяє зробити кілька важливих висновків:

- зміна фаз економічного циклу обумовлена зсувом кривих сукупного попиту та пропозиції;
- кожна фаза циклу характеризується певним набором домінуючих чинників впливу на стан економічної рівноваги;
- фази економічного циклу накладаються одна на одну;
- можна виокремити ключові моменти економічного циклу: моменти дивергенції або конвергенції економічних показників;

— дивергенція між обсягами виробленої продукції та рівнем інфляції і відсоткових ставок спостерігається в момент поновлення економічної активності;

— конвергенція між обсягами виробленої продукції та рівнем інфляції і відсоткових ставок навпаки, спостерігається з початком згортання економічних процесів.

Проведений нами аналіз дозволяє розглядати досягнення економічної рівноваги як циклічний і прогнозований процес на противагу домінуючому у сучасній економічній теорії стохастичному підходу. Зміна ключових економічних показників дає інформацію про сучасний стан економіки та дозволяє ідентифікувати фазу циклу. Таким чином можна з високою ймовірністю прогнозувати подальший перебіг подій та обрати найбільш раціональну стратегію запобігання майбутнім економічним катаклізмам.

Розглянувши все вище викладене, залишається лише сподіватись, що даний матеріал не залишиться поза увагою фахівців фінансового ринку і набуде вжитку при формуванні економічної політики в первинному виді, або буде конструктивно відкоригований слухними доповненнями з метою якнайкращого застосування на благо суспільства.

Література

1. Хансен Элвин. Экономические циклы и национальный доход. — М.: Экономика. — 1997. — 760 с.
2. Мендельсон, Лев Абрамович. Теория и история экономических кризисов и циклов. — М.: Мысль. — 1964. — 527 с.
3. Худокормов, Александр Георгиевич. Экономическая теория: новейшие течения Запада: учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М. — 2010. — 417 с.
4. Гальчинський, Анатолій Степанович. Криза і цикли світового розвитку. — К.: АДЕФ-Україна. — 2009. — 391 с.
5. Шумпетер, Йозеф Алоиз. История экономического анализа. — СПб.: Экономическая школа. — 2001. — 1664 с.
6. Вайн, Саймон. Глобальный финансовый кризис: Механизмы развития и стратегии выживания. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. — 302 с.
7. Уэрта де Сото, Хесус. Деньги, банковский кредит и экономические циклы. — Челябинск: Социум, 2008. — 663 с.
8. Киндлбергер, Чарльз. Мировые финансовые кризисы: мании, паники и крахи. — СПб.: Питер, 2010. — 540 с.

9. Румянцев А. М. Современные циклы и кризисы. — М.: Мысль. — 1967. — 471 с.

10. Фаминский, Игорь Павлович. Мировое хозяйство: динамика, структура производства, мировые товарные рынки (вторая половина XX — начало XXI в.): учеб. пособие. — М.: Магистр. — 2010. — 671 с.

Статтю подано до редакції 25.02.11 р.

УДК — 331.101.262

В. І. Максимович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЦИКЛ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНИМ РЕСУРСОМ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджуються поняття: «людський капітал», «трудова потенція», «трудова капітал», «людський потенціал», «людський ресурс» та «трудова ресурс». Також вивчаються етапи функціонального циклу людського капіталу, вплив забезпечення інвестиційним ресурсом даних етапів на якісні та кількісні показники людського капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: людський капітал, формування людського капіталу, розвиток людського капіталу, реалізація людського капіталу, відтворення людського капіталу, інвестиційний ресурс.

АННОТАЦИЯ. В статье исследуются понятия: «человеческий капитал», «трудова потенція», «трудова капитал», «человеческий потенциал», «человеческий ресурс» и «трудова ресурс». Также изучаются этапы функционального цикла человеческого капитала, влияние обеспечения инвестиционным ресурсом данных этапов на качественные и количественные показатели человеческого капитала.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: человеческий капитал, формирования человеческого капитала, развитие человеческого капитала, реализация человеческого капитала, воспроизводства человеческого капитала, инвестиционный ресурс.

ANNOTATION. The article investigates the concept of «human capital», «employment potential», «working capital», «human potential», «human resource» and «labor resource». Also studied the